

РЕНАРАТИВЪТ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК И НЕГОВИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ ЕКВИВАЛЕНТИ В ГРЪЦКИ ЕЗИК

Десислава ЙОРДАНОВА-ПЕТРОВ

(South-West University, Bulgaria, *dessita_y@yahoo.com*)

ABSTRACT: The subject of this article is the inferential (renarrative) forms in Bulgarian and their functional equivalents into Greek. The lack of such a mood in the Greek verb system brings to asymmetry between the two languages to that regard and causes difficulties in translating from Bulgarian into Greek and vice versa. The interest for that linguistic phenomenon was specifically roused by the difficulties encountered by the Bulgarians studying Greek in their attempts to convey the inferential (renarrative) mood into Greek. The research is based on a corpus consisting of original Bulgarian texts translated into Greek.

KEYWORDS: renarrative, inferential forms, functional equivalents, Bulgarian language, Greek language.

Предмет на настоящата статия е ренаративът в българския език и неговите функционални еквиваленти в гръцки език. В гръцкия език липсват граматични средства за изразяването на категорията „преизказност“, а там, където е необходимо, тя се предава само с лексикални средства. Този факт създава асиметрия между двата езика в това отношение и предизвиква трудности при превода от български на гръцки език и обратно. Интересът към езиковото явление бе предизвикан по-конкретно от затрудненията, срещани от изучаващите гръцки език българи, при опитите им да предадат преизказните форми на гръцки.

В началото ще направим кратък преглед на същността на преизказните форми, а след това ще проследим и начините за тяхното предаване на гръцки език, като за целта ще използваме преводен корпус, състоящ се от оригинални художествени текстове на български език, преведени на гръцки.

И така, явлението „преизказност“ в българския език е отдавна обект на изследване от страна на езиковедите-българисти, като са застъпвани различни гледни точки и са формулирани различни определения за неговата същност. Наричано е от различни автори „приказно наклонение“, „преизказно наклонение“, „модус на изказването“, „вид на изказването“, „ренаратив“. Подробен преглед на съществуващата литература по въпроса може да се намери в трудовете на Г. Герджиков (Герджиков 1984: 43-70), Ив. Куцаров (Куцаров 1984: 21-39), Р. Ницолова (Ницолова 2007: 105-195). В последно време в трудовете, посветени на изследването на преизказните форми (напр. Ницолова 2008: 332-337), за тяхното обозначаване се използва терминът „ренаратив“ и се разглеждат като член на граматическата категория „евиденциалност“, която най-общо означава „посочване на източника на информация на говорещия“, т.е. дали говорещият предава собствена информация, или препредава чуждо изказване. Както посочва Р. Ницолова, по отношение на граматическата категория евиденциалност българският език „разполага с богата, 4-членна система от евиденциални форми“ (Ницолова 2008: 332). Това са индикатив, конклузив, ренаратив и дубитатив. Тази класификация донякъде е базирана на схващанията на Г. Герджиков, който нарича въпросната граматическа категория „модус на изказването“, а членовете на категорията според него са: удостоверителен модус (тестимониал), умозаключителен модус (конклузив), преизказан модус (ренаратив) и недоверчив модус (инверитатив) (Герджиков 1984: 85). Тук ще посочим накратко значенията на всяка една от тези евиденциални форми, като ще се спрем по-подробно на ренаратива и начините за неговото предаване на гръцки език, което и представлява предмет на настоящото съобщение.

И така, **индикативът** (наричан още изявителен евиденциал, или изявително наклонение, удостоверятелен модус и др.) „е основният евиденциал, тъй като той означава пряка осведоменост на говорещия за предаваната информация“ (Ницолова 2008: 351). Индикативът е най-често използваният евиденциал, посочващ, че източникът на информацията на говорещия е или неговият собствен опит, или опитът на обществото (Ницолова 2008: 351). Индикативът притежава всичките 9 времена в трите темпорални плана – сегашно, минало и бъдеще (сегашно време – *нося*, имперфект – *носах*, аорист – *носих*, перфект – *носил съм*, плусквамперфект – *бях носил*, бъдеще време – *ще нося*, бъдеще време в миналото – *щях да нося*, бъдеще предварително – *ще съм носил*, бъдеще предварително в миналото – *щях да съм носил*).

Останалите три евиденциала обозначават опосредствана информация и са възникнали на базата на едно от времената на индикатива, а именно перфекта. Както посочва Р. Ницолова, „тъй като при перфекта интервалът на референтност включва в себе си момента на говорене, когато е налице и резултатът от действието, самото действие не се локализира в определен минал интервал, което позволява то да се мисли просто като факт, като нещо, което някога е станало. Тази особеност в темпоралната ориентация на перфекта позволява той да започне да се използва за означаване предимно на несвидетелски действия, докато времената с минал интервал на референтността (аорист, имперфект) стесняват значението си и започват да означават само свидетелски действия“ (Ницолова 2008: 333)¹.

Конклузивът (наричан още умозаключителен модус, предположителни, презумптивни форми, силогистичен констатив и др.) най-общо означава, че „говорещият предава на слушателя собствена опосредствана, несвидетелска информация“ (Ницолова 2008: 354). Чрез конклузива говорещият съобщава на слушателя свое мнение или умозаключение, което е направил въз основа на данните за ситуацията, с които разполага. Често с конклузива се използват и лексикални маркери, означаващи умозаключение, като напр. *значи, следователно, вероятно, може би, едва ли, без съмнение* и т.н. Конклузивът има само 5 времена – конклузивен имперфект (*носел съм*), конклузивен аорист (*носил съм*), конклузивен плусквамперфект (*носил съм бил*), конклузивно бъдеще в миналото (*щял съм да нося*) и конклузивно бъдеще предварително в миналото (*щял съм да съм носил*).

Дубитативът (наричан още форми за по-силно преизказване, емфатични преизказни форми, недоверчиви форми, недоверчив модус и др.) се използва за предаване на опосредствана, чужда информация, но чрез него се изразява и съмнение, недоверие на говорещия в достоверността на предаваната информация, чийто източник е чужд (Ницолова 2008: 370). Съмнението може да бъде подсилено чрез използване на допълнителни дубитативни лексикални модификатори (напр. частицата *ужс*), както и с помощта на интонацията (Куцаров 1998: 431-432). Дубитативът се образува като към преизказните форми се добавя миналото деятелно причастие на спомагателния глагол „съм“ – „бил, -а, -о, -и“, и има 4 времена – дубитативно сегашно време/имперфект (*носел съм бил*)², дубитативен аорист/перфект/плусквамперфект (*носил съм бил*), дубитативно бъдеще време/бъдеще време в миналото (*щял съм бил да нося*), и дубитативно бъдеще предварително/бъдеще предварително в миналото (*щял съм бил да съм носил*).

Оставихме ренаратива последен, тъй като на неговите форми и значения ще отделим най-много внимание.

¹ Неслучайно тук посочваме толкова подробно значението на перфекта и начина, по който се е стигнало до образуването на опосредстваните евиденциали, тази информация ще ни потрябва отново при разглеждането на начините за предаване на ренаратива в гръцки език.

² Формите са синкретични и само контекстът показва кое от двете времена е използвано в дадено изказване. Това важи и за останалите времена на дубитатива.

И така, **ренаративът** (други термини, с които е обозначаван, бяха посочени по-горе) се използва, когато говорещият иска да покаже, че предава чужда информация, т.е. преизказва я, като източникът на информацията може да е анонимен, неизвестен, например опитът на обществото (в приказките, легендите, митовете) или пък говорещият просто не иска да го посочи (в слуховете, клюките, сплетните) (Ницолова 2008: 364). Ренаративът има 5 времена, синкретични както при дубитатива, и отново контекстът помага за снемането на тази синкретичност – ренаративно сегашно време/имперфект (*носел съм*, 3 л. ед. ч. – *носел*), ренаративен аорист (*носил съм*, 3 л. ед. ч. *носил*), ренаративен перфект/плюсквамперфект (*носил съм бил*, 3 л. ед. ч. – *носил бил*), ренаративно бъдеще време/бъдеще време в миналото (*цял съм да нося*, 3 л. ед. ч. – *цял да носи*), и ренаративно бъдеще предварително/бъдеще предварително в миналото (*цял съм да съм носил*, 3 л. ед. ч. – *цял да е носил*). При изброяването на глаголните времена в ренаратив нарочно посочихме и формите за 3 л. ед. ч., тъй като в 1 и 2 л. формите му съвпадат напълно с тези на конклузива и само контекстът може да покаже кой от двата евиденциала е използван. Изобщо, както посочва Р. Ницолова (а и останалите автори, занимавали се с тази проблематика), „синкретизмът е широко застъпен при формите за опосредствана информираност“ (или евиденциалите за опосредствана информация – конклузив, ренаратив, дубитатив) (Ницолова 2008: 341). Така например, както вече бе посочено, формите на конклузива и ренаратива се различават единствено в 3 л. ед. и мн. ч. – конклузивът се образува с помощта на спомагателния глагол „*съм*“, докато ренаративът – без него (конклузив – *носел е*, *носели са*, ренаратив – *носел*, *носели*). Що се отнася до разликата в значението на двата евиденциала, тя се състои в следното: чрез конклузива говорещият окачествява предаваната информация като несвидетелска, но собствена, т.е. като свое умозаключение, докато чрез ренаратива предава несвидетелска и несобствена информация, която има чужд източник. От друга страна, разликата между ренаратива и дубитатива се състои в следното: и двата евиденциала означават, че говорещият предава чужда, несвидетелска информация, но при ренаратива няма оценка за достоверността на предаваната информация, само се посочва, че нейният източник е чужд, докато чрез дубитатива се предава недоверието, съмнението на говорещия в достоверността на предаваната чужда информация (Ницолова 2008: 370). Не бива да забравяме и съвпадението на формите на индикативния перфект с конклузивния аорист, а и с ренаративния аорист (без 3 л. ед. и мн. ч.). Г. Герджиков дори предлага един вид „практическо правило“, с чиято помощ да се определя кога е използван индикативен перфект и кога конклузивен аорист: „ако в ситуация, в която е употребена форма от типа *чел е*, може при известна промяна на темпоралния план да се употреби форма от типа *четял е*, *чел е бил* и под., касае се за умозаключителен (конклузивен – бел.м.) аорист, в противен случай се касае за удостоверителен (индикативен – бел.м.) перфект“ (Герджиков 1984: 232). Р. Ницолова изказва някои съмнения във всеобхватността на този, наречен от нея „тест“ (Ницолова 2008: 353), но все пак той може да бъде използван донякъде за ориентир. Разбира се, във всички тези случаи на съвпадение на формите контекстът е най-надеждното средство, чрез което се разкрива конкретното значение на всяка една от тях.

Тази синкретичност на формите на различните видове евиденциали, и особено фактът, че формите на евиденциалите със значение на опосредствана информация (сред които и ренаративът), произлизат от формите на индикативния перфект, всъщност обуславят най-често срещаната грешка, която се допуска при превод на българския ренаратив на гръцки. Когато срещнат преизказни форми в български текст, при превода им на гръцки език обучаемите масово прибегват до употребата на перфект, без да си дават сметка, че в конкретния случай не става въпрос за глаголното време, а за евиденциала ренаратив, и по този начин изкривяват темпоралния план на цялото изказване. Това бе и конкретният повод да се занимаем с проучването на въпроса, като за целта прибягнахме до помощта на преводен корпус. Основната задача на изследването е да провери по какъв

начин професионалните преводачи от български на гръцки език предават преизказните форми, които срещат в българските произведения.

Използваният за решаването на посочената задача преводен корпус се състои от 5 оригинални български художествени произведения, преведени на гръцки език, като от всяка книга бяха анализирани по 100 преизказни форми. При проверка с още 100 такива форми резултатите бяха почти идентични, което показва, че посоченият брой преизказни форми за изследване е достатъчен, а резултатите от изследването – надеждни. Също така откритите в преводите начини за предаване на българските преизказни форми на гръцки език се повтаряха в много голяма степен и в петте книги, затова сметнахме, че броят на произведенията е достатъчно представителен. Стремежът беше и преводачите на книгите да са различни, за да се елиминира влиянието на субективния фактор и това бе постигнато, макар и не изцяло – петте книги на български автори са преведени на гръцки език от трима различни преводачи.

Ще представим резултатите, които показват различните начини за предаване на българските преизказни форми на гръцки език, като сме ги разпределили по времена за по-голяма прегледност. Преди това само ще уточним, че във всички произведения от всички преизказни форми най-често са използвани ренаративният аорист и ренаративният имперфект, в по-слаба степен – ренаративното сегашно време, ренаративното бъдеще е представено от съвсем малко случаи на употреба, а в ренаративен перфект бяха установени само две форми.

За по-голяма прегледност представяме резултатите от анализа в таблици, в които се вижда по какъв начин са предадени на гръцки език преизказните форми във всяка една от преведените книги.

А. Ренаративен аорист

Ренаративният аорист е най-често срещаният евиденциал в корпуса – от **общо 500 преизказни форми** (ПФ), в ренаративен аорист са почти половината – **249**. В резултат от извършения анализ на превода на преизказните форми става ясно, че основните начини за предаване на ренаративния аорист от български на гръцки език са следните:

1. **Аорист** и в гръцки език (минало свършено време – αόριστος) – най-често използваното съответствие. От всички 249 форми в ренаративен аорист **185** (или **74.29%**) са преведени на гръцки с аорист. Напр.: *Така например, една голяма група ... се качила в движение в един влак и потърсила спасение в Европа...* – *Έλεφαν μάλιστα ότι μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων ... ανέβηκε σε ένα περαστικό τρένο και ζήτησε καταφύγιο στην Ευρώπη...* (ЙР, 34 стр.).
2. **Плусквамперфект** (минало предварително време – υπερσυντέλικος). Следващото по честота съответствие – **29** форми в ренаративен аорист са преведени с плусквамперфект или **11.64%**. Напр.: *Една нощ избягал от болница.* – *Κάποιο βράδυ είχε δραπέτεύσει από το ψυχιατρείο.* (ГТ, 67 стр.).
3. **Ø** – Следващото по честота съответствие – **13** форми в ренаративен аорист са преведени с Ø, или **5.22%**. Трябва да уточним, че тези случаи не могат да се смятат за закономерни, по-скоро са индивидуален избор на преводача. Напр.: *... чувал съм от колегите, че в някои от така наречените домове за деца и юноши вече били създадени сравнително прилични условия, а ... напоследък в тях започнала да навлиза наркоманията ...* – *Έχω ακούσει από συναδέλφους ότι στα ελάχιστα ορφανοτροφεία που υπάρχουν πλέον σήμερα, στα λεγόμενα ιδρύματα για παιδιά και εφήβους, οι συνθήκες είναι τώρα σχετικά υποφερτές.* (КТ, 23 стр.).
4. **Имперфект** (минало несвършено време – παρτατικός). **11** форми в ренаративен аорист са преведени на гръцки език с имперфект, или **4.41%**. Напр.: *Щом Алекси се възцари ... се запретна да смени патриарха ... задето възмутено отказал развод на новия владетел.* – *Μόλις ακάλιασε την εξουσία ο Αλέξιος ... βόλθηκε να αλλάξει τον πατριάρχη ... επειδή αρνιόταν αγανακτισμένος να του δώσει διαζύγιο.* (ВМ, 21 стр.).

5. **Други.** Обединихме останалите съответствия в една обща категория, защото техният общ брой, респективно процент, е малък - **4.41%** (или **11** преизказни форми). В тази категория има случаи, в които ренаративният аорист е преведен с перфект (минало неопределено време – *παρακείμενος*), условно наклонение (*θα + παρатаτικός = δυνητική*), сегашно време (*ἐνεστώτας*), деепричастие, конюнктив (продължително и еднократно подчинително наклонение – *υποτακτική συνεχής, υποτακτική απλή*), бъдеще време (продължително – *μέλλοντας συνεχής*), съществително име. Пример за **перфект**: *Далечно място, където майка ѝ починала самотна. - ... στο μακρινό μέρος, όπου έχει πεθάνει η μητέρα της. (ΓΓ, 40 стр.)*. Пример за **деепричастие**: *И душата на католика възликувала, когато видяла унижението на еретика. – Και η ψυχή του καθολικού γαλήνεψε βλέποντας τα μαρτύρια του αιρετικού. (ΑΔ, 213 стр.)*. Пример за **конюнктив** (еднократно подчинително наклонение): *... със старческата си заядливост сам тласнал Мария да осинови баща ми, с което тя станала и негов сподвижник в борбата му за престола на съпруга ѝ. – Μ' αυτή του την εριστικότητα έσπρωξε μόνος του τη Μαρία να υιοθετήσει τον πατέρα μου και να γίνει σύμμαχός του στην Πόλη για τη διεκδίκηση του θρόνου του συζύγου της. (ΒΜ, 63 стр.)*.

В Таблица 1 са представени в количествено отношение функционалните еквиваленти в гръцки език на формите в ренаративен аорист.

Таблица 1

Съответствие Заглавие	Аорист		Плусквам-перфект		Ø		Имперфект		Други	
	Брой	ПФ %	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%
1. Акустичното гърне – 53 ПФ	37	69.81%	10	18.86%	-		2	3.77%	4	7.54%
2. Нерви – 39 ПФ	31	79.48%	2	5.12%	6	5.38%	-		-	
3. Странният рицар... – 57 ПФ	42	73.68%	9	15.78%	2	3.50%	3	5.26%	1	1.75%
4. Плячка – 47 ПФ	33	70.21%	5	10.63%	4	8.51%	2	4.25%	3	6.38%
5. Аз, Анна Комнина – 53 ПФ	42	79.24%	3	5.66%	1	1.88%	4	7.54%	3	5.66%
Общо: 249	185	74.29%	29	11.64%	13	5.22%	11	4.41%	11	4.41%

Съвсем ясно се налага изводът, че доминатният еквивалент на ренаративния аорист в гръцки език е също аористът (74.29%), следван от плусквамперфекта (с много по-малък процент обаче – 11.64%). Останалите съответствия нямат системен характер и могат да се отдадат на личните предпочитания на преводачите.

Б. Ренаративен имперфект

Както вече бе посочено, формите в ренаративен имперфект са следващите най-многобройни преизказни форми след ренаративния аорист – **от общо 500 ПФ в корпуса 198 са в ренаративен имперфект**. Основните начини за предаването им на гръцки език са следните:

1. **Имперфект** (минало несвършено време – *παρатаτικός*). Това е основното съответствие – от всички 198 форми в ренаративен имперфект **135** са преведени на гръцки с имперфект, или **68.18%**. Напр.: *Един много мисл, друг много говорел, трети я бил иронизирал, четвърти бил женкар и ги мъкнел в къщата ни всякакви..., пети не ни мислел доброто и тъй нататък...* – *Ο ένας, κατά τη γνώμη*

- της, έπινε πολύ, ο άλλος μιλούσε πολύ, ο τρίτος την κορόιδευε, ο τέταρτος είχε αδυναμία στις γυναίκες, οπότε κουβαλούσε στο σπίτι μας, όπως έλεγε, κάθε είδους γυναίκες ... ο πέμπτος δεν ήθελε το καλό μας... (ΚΤ, 16 стр.).
2. **Ø** – 18 форми в ренаративен имперфект или 9.09% са преведени с Ø на гръцки език. Отново обаче не можем да твърдим, че това е системно съответствие, по-скоро е избор на преводача. Напр.: *Момичето било съседско. ... Била кажи-речи колкото дъщеря му. – Το κορίτσι ήταν γειτονοπούλα, σχεδόν στην ηλικία της κόρης του. (ΓΤ, 30 стр.).*
3. **Аорист** (минало свършено време – αόριστος). Следващото по честота съответствие – 16 форми в ренаративен имперфект са преведени на гръцки език с аорист, или 8.08%. Напр.: *Полицейските шапки много дълго преследвали полицайте и конете им ... – Τα αστυνομικά πηλήκια έτρεξαν για αρκετή ώρα πίσω από τους αστυνομικούς και τα αλογά τους ... (ЙР, 34 стр.).*
4. **Плусквамперфект** (минало предварително време – υπερσυντέλικος). 8 форми в ренаративен имперфект или 4.04% са преведени с това глаголно време. Напр.: *Той беше третият брат – и двамата му братя били царе преди него, но били убити. – Ήταν τρίτοκος. Τα δύο μεγαλύτερα αδέρφια του είχαν διατελέσει βασιλιάδες πριν απ' αυτόν, αλλά είχαν σκοτωθεί. (ΑΔ, 27 стр.).*
5. **Деепричастие** – също толкова форми в ренаративен имперфект – 8 (4.04%) – са преведени на гръцки език с деепричастие. Напр.: *Никифор си знаел, че е нелюбим за жена си и детето ѝ, отвърщал им със същото. – Ο Νικηφόρος, ξέροντας ότι είναι αντιπαθής στη γυναίκα του και το γιο της, φρόντισε να τους πληρώσει με το ίδιο νόμισμα. (ΒΜ, 63 стр.).*
6. **Сегашно време** (ενεστώτας). Още по-малко форми в ренаративен имперфект – 7 (или 3.53%) – са преведени на гръцки език със сегашно време. Тук обяснението може да се търси във факта, че в български език формата за ренаративен имперфект съвпада с тази за сегашно време, а понякога в текста наистина е трудно да се определи дали дадената преизказна форма е в сегашно време или имперфект. Напр.: *Някои я виждали (козята брада – бел.м.) върху лицето на дявола... – Κάποιοι το βλέπουν ζωγραφισμένο στη φάτσα του Διαβόλου ... (ЙР, 92 стр.).*
7. **Други**. Тази категория отново е малобройна – 6 форми в ренаративен имперфект (или 3.03%), които са преведени на гръцки със съществително име, конюнктив (продължително подчинително наклонение – υποτακτική συνεχής) и перфект (минало неопределено време – παρακείμενος). Пример за **перфект**: *Само един жител имало още там. – Εκεί που έχει απομείνει μόνο ένας κάτοικος. (ΓΤ, 36 стр.).* Пример за **същ. име**: *Както говорят, главата на Горгона превръщала в камък всекиго, който я погледнел. – Στη θέα της κεφαλής της Γοργώς πέτρωναν, κατά το мύθο, οι άνθρωποι ... (ΒΜ, 62 стр.).* Пример за **конюнктив**: *... няколко пъти я изключвали, та почти всеки клас изкарвала в различни училища... - ... έπαιρνε συχνά αποβολές από το σχολείο ... με αποτέλεσμα κάθε χρόνο να πρέπει να αλλάζει σχολείο ... (ΚΤ, 110 стр.).*
- В Таблица 2 сме представили функционалните еквиваленти в гръцки език на ренаративния имперфект.

Таблица 2

Съответствие Заглавие	Имперфект		Ø		Аорист		Плусквамперфект		Деепричастие		Сег. вр.		Други	
	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%	Бр.	%
1. Акустичното гърне –	22	50.00%	6	13.63%	3	6.81%	3	6.81%	5	1.36%	5	11.36%	-	

44 ПФ							
2. Нерви – 33 ПФ	26 78.78%	3 9.09%	3 9.09%	-	-	-	1 3.03%
3. Странният рицар... – 42 ПФ	36 85.71%	1 2.38%	3 7.14%	2 4.76%	-	-	-
4. Плячка – 45 ПФ	28 62.22%	7 15.55%	2 4.44%	2 4.44%	1 2.22%	2 4.44%	3 6.66%
5. Аз, Анна Комнина – 34 ПФ	23 67.64%	1 2.94%	5 14.70%	1 2.94%	2 5.88%	-	2 5.88%
Общо: 198	135 68.18%	18 9.09%	16 8.08%	8 4.04%	8 4.04%	7 3.53%	6 3.03%

И в този случай данните показват недвусмислено, че доминатният еквивалент на българския ренаративен имперфект в гръцки е също имперфектът (68.18%). Следва Ø с доста по-скромен процент (9.09%), но и тук не бива да го смятаме за системно съответствие, а за предпочитание на преводача. Аористът също е предпочетен в малък брой от случаите (8.08%), а останалите съответствия са с още по-малко представители.

В. Ренаративно сегашно време

В корпуса бяха открити малко на брой форми в **ренаративно сегашно време – 43** от общо **500 ПФ**. Основните начини за тяхното предаване на гръцки език са следните:

1. **Сегашно време** (ενεστώτας). Това е най-често срещаното съответствие – **27** форми в ренаративно сегашно време, или **62%**, са преведени на гръцки също със сегашно време. Напр.: „Говорят, че си била в положение”, започна Алекси направо... – «Λένε ότι είσαι έγκυος», άρχισε χωρίς προκαταρκτικά ... (ВМ, 22 стр.).
2. **Ø** – това е следващото по честота съответствие, но отново не можем да му припишем системен характер. С него са преведени **11** форми в ренаративно сегашно време или **25.58%**. Напр.: Само ние знаем колко силен, но и колко жалък може да бъде този, чието име звучало гордо. – Μονάχα εμείς μπορούμε να ξέρουμε τη δύναμη αλλά και την αθλιότητα του ανθρώπινου πλάσματος. (КТ, 13 стр.).
3. **Други**. Отново обединихме останалите начини за предаване на ренаративното сегашно време на гръцки език, тъй като всеки един от тях има незначителен брой представители. Тук са включени **конюнктив** (продължително и еднократно подчинително наклонение – υποτακτική συνεχής, απλής), **имперфект** (минало несвършено време – паратаτικός), **условно наклонение** (θα + паратаτικός = дυνητική), **вероятностно наклонение** (θα + паратаτικός = πιθανολογική). Пример за **конюнктив**: Там живеел само старец с куче, или никой не живеел. – Εκεί κατοικεί μόνο ένας γέρος με το σκύλο του. Μπορεί πια και κανείς να μην υπάρχει. (ГГ, 40 стр.). Пример за **условно наклонение**: ... а тя ще заяви, че ако толкова тък сме желязели да ни скандализира, можела да ни извърти и един стриптийз... – ... κι εκείνη θα δηλώσει ότι, αν τόσο πολύ επιμένουμε να μας σκανδαλίζει, θα μπορούσε χωρίς κανέναν ενδοιασμό να μας κάνει στα πεταχτά ένα μικρό стрипτίз... (КТ, 151 стр.).

В **Таблица 3** са представени основните функционални еквиваленти в гръцки език на ренаративното сегашно време.

Таблица 3

Съответствие	Сегашно време	Ø	Други
Заглавие	Брой ПФ %		

			Бр.	%	Бр.	%
1. Акустичното гърне – 2 ПФ	2	100.00%	-		-	
2. Нерви – 24 ПФ	11	45.83%	10	41.66%	3	12.50%
3. Странният рицар... – 1 ПФ	1	100.00%	-		-	
4. Плячка – 7 ПФ	6	85.71%	-		1	14.28%
5. Аз, Анна Комнина – 9 ПФ	7	77.77%	1	11.11%	1	11.11%
Общо: 43 ПФ	27	62.79%	11	25.58%	5	11.62%

И тук можем категорично да твърдим, че доминантният еквивалент на българското ренаративно сегашно време в гръцки език също е сегашното време с убедителните 62.79%. Освен това, както виждаме, то е единственото използвано от преводачите съответствие при две от изследваните книги. На практика само в една от книгите („Нерви”) има още едно съответствие с почти същия процент – Ø (41.66%), като се има предвид обаче, че това не е системен еквивалент, а предпочитание на преводача, можем да потвърдим първоначалния извод – че основното съответствие на ренаративното сегашно време в гръцки се явява сегашното време.

Г. Ренаративно бъдеще време

В изследвания преводен корпус бяха регистрирани и съвсем малко на брой форми в ренаративно бъдеще време – **8** от общо **500 ПФ**. Начините за предаване на ренаративното бъдеще време от български на гръцки език са следните:

1. **Условно наклонение** ($\theta\alpha + \text{парата-}\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma = \delta\upsilon\eta\eta\tau\iota\kappa\acute{\eta}$) – 3 ПФ или 37.50%. Напр.: *Тъпата много оживено разговаряше за въжеиграча, който цял подир малко да се появи; - Διεγερμένα τα πλήθη συζητούσαν για το σκοινοβάτη που θα εμφανιζόταν σε λίγο. (ЙР, 17 стр.).*
2. **Бъдеще време** (еднократно и продължително – $\mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\omicron\nu\tau\alpha\varsigma$ $\alpha\pi\lambda\acute{o}\varsigma$, $\mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\omicron\nu\tau\alpha\varsigma$ $\sigma\upsilon\nu\epsilon\chi\acute{\eta}\varsigma$) – 2 ПФ или 25.00%. Напр.: *Истинските причини съм цял да ги науча от друго място (всъщност съм си ги бил знаел!) ... – Την πραγματική αιτία, μου είπε, θα την πληροφορηθώ εν καιρώ (αν και, ουσιαστικά, όπως είπε, τη γνωρίζω). (КТ, 8 стр.).*
3. **Ø** – 2 ПФ или 25%. Напр.: *Както ми обясниха после, тези думи щели да бъдат класифицирани по вид ... – тук липсва превод на цялото изречение. (КТ, 77 стр.).*
4. **Сегашно време** ($\epsilon\nu\epsilon\sigma\tau\acute{o}\tau\alpha\varsigma$) – 1 ПФ или 12.50%. Напр.: *... изненадах се, слушайки го как той цял да напусне Ирина и ще се венчае с Мария. – Ξαφνιάστηκα όταν τον άκουσα να λέει ότι σκοπεύει να εγκαταλείψει την Ειρήνη και να παντρευτεί τη Μαρία. (ВМ, 38 стр.).*

В Таблица 4 са показани функционалните еквиваленти в гръцки език на ренаративното бъдеще време.

Таблица 4

Съответствие	Условно наклонение ($\theta\alpha + \text{парата-}\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$)	Бъдеще време (еднократно, продължително)	Ø	Сегашно време
Заглавие	Брой ПФ %	Бр. %	Бр. %	Бр. %
1. Акустичното гърне – 1 ПФ	1 100.00%	-	-	-
2. Нерви – 4 ПФ	-	2 50.00%	2 50.00%	-
3. Странният рицар... – 0 ПФ	-	-	-	-
4. Плячка – 1 ПФ	1 100.00%	-	-	-

5. Аз, Анна Комнина – 2 ПФ	1	50.00%	-	-	1	50.00%
Общо: 8 ПФ	3	37.50%	2	25.00%	2	25.00%
	1	12.50%				

Д. Ренаративен перфект

В целия преводен корпус бяха установени само две форми на ренаративен перфект, които на гръцки са предадени по следния начин: едната с имперфект (παράτατικός): *А аз още не съм била навършила една, затуй не помня годеща си. – Εγώ δεν ήμουγ ούτε ενός έτους, γι' αυτό και δε θυμάμαι τον αρραβόνα μου. (ВМ, 60 стр.),* а другата – с плусквамперфект (минало предварително време – υπερσυντέλικος): *И така, пренесли годицицата у нейната бъдеща свекърва, която ... вече била напуснала Горния дворец. – Έτσι, μετέφεραν την αρραβωνιαστική στο σπίτι της μελλοντικής της πεθεράς, η οποία ... είχε εγκαταλείψει το Άνω Παλάτιον. (ВМ, 61 стр.).*

Заклучение

И така, в резултат от извършения с помощта на преводен корпус анализ на начините за предаване на гръцки език на българските преизказни форми, можем да обобщим, че доминантните функционални еквиваленти на българските ренаративни форми са съответните глаголни времена в гръцки. Така например, формите в ренаративен аорист се предават на гръцки предимно с аорист, тези в ренаративен имперфект – предимно с имперфект и на гръцки, ренаративното сегашно време се превежда главно със сегашно време на гръцки, а ренаративното бъдеще време – с условно наклонение и бъдеще време.

Освен това трябва да уточним, че в българските текстове на много места за маркиране на опосредстваната, несвидетелска информация са използвани не само граматични средства във вид на ренаратив, но и лексикални средства – „говори се, казват, чувал съм и др“. В български по този начин се получава тавтология, защото едно и също значение е предадено и с граматични, и с лексикални средства. В тези случаи на гръцки език е преведено само лексикалното средство, което тук вече се явява единственият показател за опосредствана информация. Напр.: „Говорят, че си била в положение“, *започна Алекси направо... – «Λένε ότι είσαι έγκυος», άρχισε χωρίς проκαταρκτικά ... (ВМ, 22 стр.).*

Бяха регистрирани и голям брой случаи, при които докато в българския оригинал не е употребено лексикално средство, в гръцки език такова е използвано отново със същата цел – да покаже, че информацията е несвидетелска, получена от трето лице. Напр.: *Истинските причини съм цял да ги науча от друго място (всъщност съм си ги бил знаел!) ... – Την πραγματική αιτία, μου είπε, θα την πληροφορηθώ εν καιρώ (αν και, ουσιαστικά, όπως είπε, τη γνωρίζω). (КТ, 8 стр.).*

По отношение на основната грешка, допускана от българските обучаеми при опитите им да предадат на гръцки език преизказните форми, а именно масовото прибягване до употреба на перфект, трябва да уточним, че в целия корпус от 500 ренаративни форми само 3 от тях са преведени на гръцки език с перфект. Това е очаквана закономерност, но многобройните грешки, допускани при превода на преизказните форми, ни показват, че на това явление трябва да се обърне специално внимание. По-конкретно, обучаемите трябва да свикнат да разпознават преизказните форми в българския език, да се научат да определят правилно използваното във всеки конкретен случай време в ренаратив и след това съответно да подбират подходящото еквивалентно време на гръцки език.

Умението да разпознават и правилно да предават на гръцки език преизказните форми е важно за обучаемите – бъдещи преводачи, тъй като неправилният превод на различните ренаративни форми води до изкривяване на темпоралния план на цялото изказване и съответно до влошено качество на извършвания превод.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Васева 1995:** *Васева, Ив.* Преизказването в българския и руския език. В: Прояви на междуетникова асиметрия при превод от чужд на български език, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, София, 1995. (*Vaseva, Iv.* Preizkazvaneto v balgarskia i ruskia ezik. V: Proyavi na mezhduetnikova asimetria pri prevod ot chuzhd na balgarski ezik, Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“, Sofia, 1995).
- Герджиков 1984:** *Герджиков, Г.* Преизказването на глаголното действие в българския език, Издателство „Наука и изкуство“, София, 1984. (*Gerdzhikov, G.* Preizkazvaneto na glagolното deystvie v balgarskia ezik, Izdatelstvo „Nauka i izkustvo“, Sofia, 1984).
- Куцаров 1984:** *Куцаров, Ив.* Преизказването в българския език, Държавно издателство „Народна просвета“, София, 1984. (*Kutsarov, Iv.* Preizkazvaneto v balgarskia ezik, Darzhavno izdatelstvo „Narodna prosveta“, Sofia, 1984).
- Куцаров 1998:** *Куцаров, Ив.* Съвременен български език, Раздел „Морфология“, Издателска къща „Петър Берон“, София, 1998. (*Kutsarov, Iv.* Savremenen balgarski ezik, Razdel „Morfologia“, Izdatelska kashta „Petar Beron“, Sofia, 1998).
- Ницолова 2007:** *Ницолова, Р.* Модализованная эвиденциальная система болгарского языка. В: РАН. Институт лингвистических исследований. Эвиденциальность в языках Европы и Азии. Санкт-Петербург, „Наука“ 2007, 105-195. (*Nitsolova, R.* Modalizovannaya evidentsialnaya sistema bolgarskogo yazyka. V: RAN. Institut lingvisticheskikh issledovaniy. Evidentsialnost v yazykah Evropy i Azii. Sankt-Peterburg, „Nauka“ 2007, 105-195).
- Ницолова 2008:** *Ницолова, Р.* Българска граматика – Морфология, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2008. (*Nitsolova, R.* Balgarska gramatika – Morfologia, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, Sofia, 2008).

ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- ЙР** *Йордан Радичков, Акустичното гърне*, „Златна колекция XX век“, 1996. – *Йорτάν Ραντίτσκοφ, Το εύηχον σκεύος*, εκδ. Κέδρος, 1998. (прев. Панос Статоянис). (*Yordan Radichkov, Akustichno to gurne*, "Zlatna kolekcia XX vek", 1996. - *Yorrtán Rantitskoph, To eýèkhon skeýos*, ekd. Kédros, 1998. (prev. Panos Statoyanis).
- ГГ** *Георги Гроздев, Плячка*, изд. Балкани, 2005. – *Γκεόργκι Γκρόζντεφ, Πλιάτσικο*, εκδ. Μανδραγόρας, Αθήνα, 2008. (прев. Христос Хартомацидис) (*Georgi Grozdev, Plyachka*, izd. "Balkani", 2005. - *Gkeórgi Gkrózneph, Pliátsiko*, ekd. Mandragóras, Athéna, 2008. (prev. Hristos Hartomatsidis).
- АД** *Антон Дончев, Странният рицар на свещената книга*, изд. „Захарий Стоянов“, София, 2004. – *Αντόν Ντόντσεφ, Ο περιπλανώμενος ιππότης του ιερού βιβλίου*, εκδ. Κέρδος, 1999. (прев. Панос Статоянис) (*Anton Donchev, Stranniat ritsar na sveshtennata kniga*, izd. "Zahariy Stoyanov", Sofia, 2004. - *Antón Dóntseph, O periplanómenos ippótēs toy ieroý vivlíou*, ekd. Kérdos, 1999. (prev. Panos Statoyanis).
- КТ** *Кирил Топалов, Нерви*, Университетско изд. „Св. Климент Охридски“, София, 2003. – *Κύριλ Τοπάλοφ, Μια ζωή χωρίς εσένα*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1999. (прев. Елени Фенгудаки) (*Kiril Topalov, Nervi*, Universitetsko izd. "Sv. Kliment Ohridski", Sofia, 2003. - *Kýril Topáloph, Mia zôè khòris eséna*, ekd. Livánè, Athéna, 1999. (prev. Eleni Fengudaki).
- ВМ** *Вера Мутафчиева, Аз, Анна Комнина*, изд. „Алтос“, Шумен, 1994. – *Βέρα Μουταφτσιέβα, Εγώ, η Άννα Κομνηνή*, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα, 1996. (прев. Панос Статоянис) (*Vera Mutaftchieva, Az, Anna Komnina*, izd. "Altos", Shumen, 1994. - *Véra Moytaphtsiéva, Egô, è Ánna Komnènè*, ekd. Livánè, Athéna, 1996. (prev. Panos Statoyanis).